

**Stanowisko
Zgromadzenia Ogólnego Związku Województw Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 28 listopada 2024 r.**

w sprawie Polityki Spójności UE po 2027 roku

Biorąc pod uwagę, że:

a) od 20 lat Polityka Spójności UE jest w Polsce silnym impulsem do pozytywnych zmian społeczno-gospodarczych i instytucjonalnych oraz istotnym źródłem finansowania rozwoju;

b) współtworzące Związek Województw Rzeczypospolitej Polskiej regiony nabyły unikalnego doświadczenia i wiedzy oraz dowiodły swej skuteczności jako instytucje zarządzające programami Polityki Spójności UE, zapewniając jednocześnie oddolne i partnerskie podejście do wykorzystania potencjałów i definiowania potrzeb, wyzwań i celów stojących przed różnymi wspólnotami terytorialnymi;

c) Polityka Spójności UE – poprzez zaangażowanie społeczności regionalnych i lokalnych – ma zdolność zaszczepiania idei wspólnej europejskiej przestrzeni kulturowej i ekonomicznej oraz przeciwdziałania eurosceptycyzmowi i radykalizacji poglądów;

a także uwzględniając:

d) propozycje zawarte w opublikowanym w lutym 2024 r. Raporcie Grupy Wysokiego Szczebla ds. przyszłości Polityki Spójności UE;

e) wnioski i rekomendacje przedstawione w opublikowanym w marcu 2024 r. przez Komisję Europejską 9. Raporcie Kohezyjnym;

f) propozycje zawarte w raporcie E. Letty nt. wspólnego rynku UE (kwiecień 2024 r.), a także w raporcie M. Draghiego nt. europejskiej konkurencyjności (wrzesień 2024 r.);

g) pojawiające się ostatnio niepokojące koncepcje centralizacji przyszłego budżetu UE, które oznaczają zerwanie z aktywnym włączeniem Regionów w realizację Polityki Spójności UE;

jak również w obliczu:

h) asymetrycznych terytorialnie szoków, których doświadczamy w ostatnich latach w całej UE w wyniku wielowymiarowych kryzysów;

i) dynamicznie zmieniających się uwarunkowań globalnych;

j) długofalowych wyzwań stojących przed kolejnymi pokoleniami Europejczyków;

k) dziejowej potrzeby integracji Ukrainy, Mołdawii, państw Bałkanów Zachodnich i Gruzji z UE;

kolejny raz włączamy się w dyskusję nt. przyszłego kształtu Polityki Spójności UE.

W przekonaniu, że Polityka Spójności UE powinna w jeszcze większym stopniu pełnić rolę katalizatora i stabilizatora pozytywnych zmian strukturalnych w każdym Regionie, a jej kluczowe cele są wciąż aktualne,

przedstawiamy Stanowisko Związku Województw Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie przyszłości tej polityki.

I. Polityka Spójności UE powinna silniej niż dotychczas pełnić swą traktatową rolę.

Oznacza to, że powinna ona:

1. Stanowić główną politykę inwestycyjną UE oraz jedną z sił napędowych jej długofalowego rozwoju, zapewniając impuls dla strukturalnej transformacji Regionów oraz uwalniając energię i kreatywność regionalnych i lokalnych wspólnot.
2. Skupić się na niwelowaniu nadmiernych dysproporcji rozwojowych między Regionami i wewnątrz nich, a także przeciwdziałać wpadaniu Regionów w pułapki rozwojowe oraz przełamywać negatywne tendencje na obszarach doświadczających marginalizacji.
3. Dostosowywać wsparcie do zróżnicowanych profili społeczno-gospodarczych i unikalnych cech wspólnot regionalnych i lokalnych, wspierając w ten sposób optymalne wykorzystanie ich mocnych stron, talentów i potencjałów, a także ich różnorodność, która długofalowo zapewni całej UE odporność i przewagę konkurencyjną.
4. Podnosić zdolność optymalnego reagowania Regionów na szoki zewnętrzne, jednak bez angażowania się w bieżące zarządzanie kryzysami.
5. Podejść z większą uwagą do wyzwań stojących przed obszarami przygranicznymi, zwłaszcza tymi o charakterze peryferyjnym, które sąsiadują z „nieprzenikalną” granicą zewnętrzną UE (m.in. z Rosją lub Białorusią).
6. Dysponować budżetem adekwatnym do wyzwań w zakresie spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej UE. W wariantcie minimalnym oznacza to spełnienie dwóch warunków: a) utrzymanie obecnego udziału Polityki Spójności w strukturze wieloletnich ram finansowych; b) utrzymanie (w ujęciu realnym) wielkości alokacji z okresu 2021-2027.
7. Zapewnić dodatkową, znaczną pulę środków na potrzeby nowych państw członkowskich. Pozwoli to nadać odpowiednią dynamikę procesowi konwergencji tych krajów, z korzyścią dla globalnej pozycji gospodarczej UE. Stanie się to także bodźcem do wprowadzenia istotnych reform i wzmocnienia potencjału instytucjonalnego w tych państwach.
8. Uwzględnić skalę i dynamikę międzyregionalnych i wewnątrzregionalnych zróżnicowań przy określaniu wielkości i zasad wsparcia finansowego.

9. Wzmacniać podmiotowość oraz zdolność instytucjonalną i finansową władz regionalnych i lokalnych jako kluczowych aktorów procesów rozwojowych, integrujących różne wiązki polityk publicznych kierowanych do różnych wspólnot i typów terytoriów.
10. Wprowadzić silne bodźce dla oddolnych, partnerskich, ponadlokalnych i zintegrowanych przedsięwzięć, które kompleksowo odpowiadają na problemy i potrzeby różnych obszarów funkcjonalnych, włączając ich społeczności w procesy decyzyjne oraz aktywizując ich specyficzne potencjały.

II. Polityka Spójności UE powinna być skierowana bezpośrednio do Regionów.

W tym celu należy:

11. Kierować wsparcie do wszystkich jednostek terytorialnych typu NUTS 2 wyłącznie za pośrednictwem programów regionalnych (w państwach zdecentralizowanych) lub poprzez programy krajowe – z częściami dedykowanymi każdemu Regionowi (w innych państwach).
12. Zapewnić Regionom wiodącą rolę w przygotowaniu i realizacji ww. programów, co jest warunkiem przybliżenia UE do obywateli i wzmocnienia takich wartości, jak subsydiarność, decentralizacja i uspołecznienie, a także przeciwdziałania ruchom dezintegracyjnym. Jednocześnie przyczyni się to do wzrostu znaczenia władz regionalnych i lokalnych jako kluczowych w UE aktorów rozwojowych, którzy w swych działaniach uwzględniają zróżnicowane terytorialnie wyzwania, potrzeby, potencjały i cele.
13. Zindywidualizować podejście – zarówno na poziomie każdego państwa, jak i po stronie Komisji Europejskiej – do kształtowania zawartości i sposobu realizacji programów regionalnych, co będzie sprzyjać wzrostowi efektywności interwencji i upowszechnianiu dobrych praktyk zarządzania.
14. Promować – formułowaną oddolnie – koncentrację tematyczną bez narzucania struktury alokacji zasobów (likwidacja odgórnych limitów koncentracji tematycznej); zapewnić szeroki katalog obszarów wsparcia, w oparciu o który Regiony określą zakres programów dopasowany do uwarunkowań i potrzeb zdefiniowanych w ich strategiach.

III. Polityka Spójności UE powinna być wyraźnie ukierunkowana tematycznie.

Kluczowe obszary interwencji powinny być określone następująco:

15. Powstrzymanie negatywnych zmian klimatycznych i adaptacja do nich poprzez działania inwestycyjne, regulacyjne i edukacyjne dotyczące m.in. 1) gospodarki wodnej; 2) zielonej energii, bezpieczeństwa jej dostaw oraz rozwoju społeczności energetycznych; 3) redukcji energochłonności, emisyjności i masy odpadów w każdej sferze życia (m.in. przemysł, budownictwo, mobilność, rolnictwo); 4) jakości i różnorodności środowiska.
16. Ograniczanie negatywnych skutków zmian demograficznych (starzenie się, depopulacja, odpływ talentów) poprzez kompleksowe działania na rzecz poprawy warunków życia osób starszych, osób aktywnych zawodowo, osób młodych, a także migrantów – wymaga to m.in. unowocześnienia infrastruktury technicznej i społecznej oraz wzrostu jakości

- i dostępności kluczowych usług publicznych (m.in. edukacja, zdrowie, rynek pracy, integracja społeczna, kultura, mobilność), a także rewitalizacji obszarów zdegradowanych.
17. Przeciwdziałanie wszelkim formom wykluczenia (społecznego, zdrowotnego, zawodowego, edukacyjnego, transportowego, cyfrowego), a także wsparcie otwartego, obywatelskiego społeczeństwa ludzi kreatywnych, kooperatywnych i z wysokimi kompetencjami.
  18. Unowocześnienie, poprawa sprawności i wzrost bezpieczeństwa (odporności) krytycznej infrastruktury, w tym głównie transportowej, energetycznej, cyfrowej, wodnej.
  19. Wspieranie szeroko pojętej – uzasadnionej specyficznymi zasobami i potencjałami terytorialnymi – transformacji gospodarczej w celu:
    - a. rozwijania zeroemisyjnych, bezodpadowych, zdigitalizowanych, bezpiecznych pod kątem dostaw i zdywersyfikowanych przemysłów i usług;
    - b. wzmocnienia całego sektora MŚP w tworzeniu trwałych i wysokiej jakości miejsc pracy.
  20. Uruchomienie nowego mechanizmu kompensacyjnego dla obszarów położonych przy zewnętrznych granicach UE, który w sposób kompleksowy zaadresuje indywidualnie definiowane problemy tych obszarów w celu znaczącej poprawy ich atrakcyjności osadniczej i gospodarczej, w tym bezpieczeństwa (np. na granicy z Ukrainą).
  21. Utrzymanie – analogicznych do obecnego Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji – mechanizmów wsparcia Regionów węglowych i wysokoemisyjnych, w tym odbudowy fundamentów ich konkurencyjności, stabilności społecznej i bezpieczeństwa ekologicznego.

IV. Mechanizmy realizacji Polityki Spójności UE wymagają nowego podejścia.

W tym celu należy:

22. Zatwierdzić ramy legislacyjne na poziomie UE najpóźniej do połowy 2027 roku.
23. Włączyć II filar Wspólnej Polityki Rolnej do Polityki Spójności UE, zapewniając tym samym bardziej różnorodne i lepiej skoordynowane wsparcie strukturalne dla obszarów wiejskich, w tym dla ich synergicznych powiązań z obszarami miejskimi.
24. Stworzyć jeden fundusz skierowany na realizację wszystkich celów Polityki Spójności UE we wszystkich Regionach (NUTS 2), do którego dotychczasowe fundusze wnosząby wkład, bez konieczności zmiany podstaw traktatowych.
25. Oprzeć relacje Komisja Europejska - Rządy - Regiony na najlepszych praktykach zarządzania wielopoziomowego, budując kulturę równoprawnego dialogu i zaufania podczas tworzenia, negocjowania i realizacji programów.
26. Wypracować katalog wskaźników obrazujących możliwe efekty interwencji, z zachowaniem możliwości zastosowania w programach także innych, bardziej adekwatnych wskaźników „szytych na miarę”.
27. Oprzeć system płatności w programach na osiągnięciu kamieni milowych i realnych efektów, a nie na ponoszonych wydatkach (faktury); zastąpić „zasadę n+3” wzmocnionym systemem monitorowania tempa płatności i odejść od automatyzmu stosowania kar w tym zakresie.

28. Rozliczać instytucje zarządzające m.in. z wprowadzania (niezależnych od legislacji krajowej) reform w postaci praktycznych rozwiązań systemowych pozytywnie oddziałujących na różne sfery życia społeczno-gospodarczego Regionów.
29. Stosować w Polityce Spójności UE analogiczne zasady, jak w innych politykach europejskich realizowanych w ramach zarządzania dzielonego lub bezpośredniego (np. w zakresie kwalifikowalności wydatków czy pomocy publicznej).
30. Przyznać większą decyzyjność Regionom w bieżącym zarządzaniu programami, w tym możliwość samodzielnego określania sposobów i form realizacji celów uzgodnionych w tych programach m.in. poprzez:
  - a. redukcję obciążeń – dzięki adaptacji mechanizmów wdrożeniowych z okresu pandemii lub zastosowaniu rozwiązań charakterystycznych dla Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (kompleksowe projekty o szerokim zakresie tematycznym);
  - b. zwiększenie możliwości łączenia różnych form wsparcia;
  - c. odejście od prymatu formuły konkurencyjnej przy dystrybucji środków na rzecz oddolnie przygotowanych i regionalnie uzgadnianych (negocjowanych) wiązek projektów;
  - d. rozwój schematów grantowych ułatwiających małym podmiotom aplikowanie o środki, a także realizację projektów standardowych;
  - e. otwarcie możliwości realizacji projektów pilotażowych/eksperymentalnych, w których wysokie ryzyko niepowodzenia będzie akceptowalne.
31. Uruchomić „szybką ścieżkę” zmiany programów przez same Regiony, a także skrócić proces akceptacji przez KE innych zmian w programach tak, aby poprawić skuteczność reakcji na istotne zmiany w regionalnym otoczeniu społeczno-gospodarczym.
32. Wprowadzić możliwość odwołania od decyzji audytowych do sądu, stosować adekwatne (proporcjonalne) do skali wykrytych nieprawidłowości korekty finansowe oraz ograniczyć wpływ ustaleń audytowych na kształt realizowanych programów.

V. Polityka Spójności UE powinna wyraźnie wzmocnić instrumenty terytorialne (IT).

W tym celu należy:

33. Uelastyczyć formułę IT, tzn. uzgadniać ich ogólne zasady i typy w negocjacjach programów z KE, ale pozostawić instytucjom zarządzającym decyzje co do szczegółowych rozwiązań implementacyjnych, a także tematycznego i terytorialnego zakresu wsparcia w ramach IT.
34. Umożliwić różnicowanie IT w zależności od poziomu dojrzałości partnerstw terytorialnych; traktować IT jako wehikuły wspierające zdolność instytucjonalną, zwłaszcza na obszarach, gdzie poziom współpracy jest względnie niski, ale ma realny potencjał wzrostu.
35. Ukierunkować IT na jakość i efektywność działań prowadzących do realizacji celów strategii terytorialnych, a nie na tempo wydatkowania środków – z jednoczesnym wprowadzeniem szeregu pozytywnych (także finansowych) zachęt premiujących ich sprawną realizację.

Jesteśmy przekonani, że tylko silne zaangażowanie wspólnot regionalnych i lokalnych w podejmowanie stojących przed UE wyzwań uwolni drzemiącą w niej pozytywną energię.

Wyrażamy gotowość długofalowego zaangażowania w program wsparcia Regionów nowych państw członkowskich UE skierowany na wzmocnienie ich podmiotowości i na poprawę jakości ich potencjału administracyjnego, m.in. w zakresie realizacji Polityki Spójności UE.

**Będziemy współpracować
ze wszystkimi instytucjami, organizacjami i podmiotami
zainteresowanymi zapewnieniem wysokiej rangi Polityki Spójności UE po 2027 roku.**

Adam Struzik
(-)
Sekretarz Zgromadzenia Ogólnego

Związku Województw
Rzeczypospolitej Polskiej

Olgierd Geblewicz
(-)
Przewodniczący Zgromadzenia Ogólnego

Związku Województw
Rzeczypospolitej Polskiej